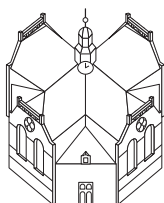

Noorderkerk concerten

zaterdag 2 februari 2019

Mozart & Brahms kwintet

KCO kwintet

Marc Daniel van Biemen viool

Jae Won Lee viool

Jeroen Woudstra altviool

Johan van Iersel cello

Hein Wiedijk klarinet

W.A. Mozart 1756 – 1791

Klarinet Kwintet K.581

Allegro, alla breve

Larghetto

Menuetto

Allegretto con Variazioni

J. Brahms 1833-1897

Klarinet kwintet b klein Op.115

Allegro

Adagio

Andantino

Con moto

Muziek in de Noorderkerk:

de perfecte zaterdagmiddag in hartje Amsterdam.

Doe boodschappen op de biologische Noordermarkt, eet de beste appeltaart van Amsterdam bij Café Winkel en geniet van een uur concert in de Noorderkerk.

Huischroniqueur Herbert van Hasselt houdt na afloop van dit concert een pilaarpraatje. Verwacht prachtige anekdotes over de roemruchte geschiedenis van Amsterdam, de Noorderkerk en natuurlijk muziek. Herbert was voorheen directeur van de Amsterdamse Oude Kerk

Na afloop van het concert bieden wij u graag een kopje koffie of thee aan in de kerk!

Violiste **Jae-Won Lee**, afkomstig uit Seoul, studeerde vanaf 2002 aan het Conservatoire National Supérieur de Musique in Parijs. In 2010 vervolgde zij haar studie bij Mihaela Martin, eerst in Genève en vervolgens – van 2012 tot 2014 – aan de Hochschule für Musik in Keulen. Ze remplaceerde bij onder meer het Orchestre Philharmonique de Radio France en het orkest van de Opéra de Paris.

In 2014 werd Jae-Won Lee aangenomen als plaatsvervangend aanvoerder van de tweede violen van het Seoul Philharmonic Orchestra. Enkele maanden later won ze het proefspel van het Koninklijk Concertgebouworkest en tijdens de tournee naar Seoul in april 2015 maakte ze als remplacant kennis met haar toekomstige collega's. Sinds oktober 2015 is Jae-Won Lee tweede plaatsvervangend aanvoerder van de tweede violen.

Altviolist **Jeroen Woudstra** kreeg als vijfjarige zijn eerste muzieklessen. Aan het Utrechts Conservatorium studeerde hij bij Philip Hirshhorn en Keiko Wataya. Met een beurs vervolgde hij zijn studie aan de Mozart Academy in Krakau, bij onder anderen Chumachenko Szigmundy en Nobuko Imai.

Sinds januari 2000 is Jeroen Woudstra altist in het Koninklijk Concertgebouworkest. Jeroen Woudstra maakt deel uit van het succesvolle Alma Quartet, samen collega's uit het Concertgebouworkest - de eerste violisten Marc Daniel van Biemen en Benjamin Peled - en cellist Nitzan Laster uit het Nederlands Philharmonisch Orkest. Kamermuziek speelt Woudstra met musici als Emanuel Ax, Kyoko Hashimoto, Charles André Linale, Rainer Moog en Nathaniel Rosen op internationale festivals in Europa, de Verenigde Staten en Azië.

Jeroen Woudstra bespeelt een altviool uit de collectie van de RCO Foundation, gebouwd door Jean Baptiste Lefèbvre in 1767.

Cellist **Johan van Iersel** studeerde bij Elias Arizcuren aan het Utrechts Conservatorium, waar hij in 1995 met onderscheiding afstudeerde. Na zijn vervolgstudie bij Philippe

Müller aan het Parijse Conservatoire National Supérieur de Musique volgde hij masterclasses bij Siegfried Palm, Mstislav Rostropovich en Heinrich Schiff.

Sinds september 1997 is hij plaatsvervangend solo-cellist bij het Koninklijk Concertgebouworkest. John van Iersel won prijzen op het Prinses Christina Concours (1990), het Postbank Sweelinck Concours (1992) en het concours van de Stichting Jong Muziktalent Nederland (1991). Samen met pianist Jeroen Bal ontving hij in 1992 de Zilveren Vriendenkrans van de Vereniging Vrienden van het Koninklijk Concertgebouworkest.

Met Jeroen Bal en plaatsvervangend concertmeester Tjeerd Top vormt hij het Vermeer Trio. Van Iersel speelde ook in het Escher Trio en is lid van het Blaeu Strijkkwartet, dat in binnen- en buitenland optreedt. Hij soleert regelmatig bij onder andere bij het Koninklijk Concertgebouworkest, het voormalige Radio Kamerorkest en het Residentie Orkest.

Johan van Iersel bespeelt sinds 2005 een F. Ruggieri cello (Cremona, 1687), voorheen eigendom van zijn celloleraar. Deze cello werd met door de RCO Foundation en een aantal particulieren samen aangekocht en aan Van Iersel in bruikleen verstrekt.

Klarinettist Hein Wiedijk studeerde aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam. In september 1996 trad hij toe tot het Koninklijk Concertgebouworkest. Hein Wiedijk is tevens actief als kamermusicus. Hij maakt deel uit van Camerata RCO, een ensemble met leden van het Koninklijk Concertgebouworkest, en speelde met onder anderen pianist Frank van de Laar en cellist Pieter Wispelwey. Hein Wiedijk bespeelt klarinetten in c, bes en a uit de collectie van de RCO Foundation.

Wolfgang Amadeus Mozart ^{1756 - 1791}

Klarinetkwintet in A, KV 581

De twee klarinetlessenaars in het hoforkest van keizer Joseph II werden sinds 1781 bezet door de gebroeders Johann en Anton Stadler. Beiden waren virtuozen op het nog niet zo lang daarvoor in zwang geraakte blaasinstrument. Johann is in de vergetelheid geraakt, maar Anton ^{1753 - 1812} niet, want Anton was een goede (loge)vriend van Wolfgang Amadeus Mozart. Samen vervulden zij een belangrijke rol in de ontwikkeling van deze tot dan toe obscure houtblazer tot een volwaardig orkest- en solo-instrument.

Mozart zorgde voor de noten, Stadler experimenteerde met de fysiologie van het instrument. Vooral in de diepte breidde hij door veranderingen van de boring, het aantal openingen en de blaastechniek de reikwijdte uit. De bassethoorn, een in F gestemde variant van de reguliere - in Bes gestemde - klarinet met een donkerder en meer omfloerste toon, is diens meest bekende uitvinding. Veel vrijmetselarij muziek van Mozart is specifiek voor broeder Anton en diens bassethoorn gecomponeerd. Ook in de

grote opera's (o.a. in *La clemenza di Tito*) komen (obligate) klarinetpartijen voor die oorspronkelijk zijn geschreven voor Stadler en zijn bassethoorn. Naast de bassethoorn creëerde Stadler ook een basklarinet (in Bes, maar een vol octaaf lager dan de gewone klarinet) en een in A gestemde bassetklarinet. Dit laatste instrument is van belang in het kader van *des Stadler Quintett* uit 1789, dat vanavond wordt gespeeld.

Hoewel het oorspronkelijke manuscript verloren is gegaan, is uit onderzoek komen vast te staan dat Mozart dit aan zijn vriend opgedragen kwintet voor deze bassetklarinet moet hebben gecomponeerd. Vermoed wordt dat Anton Stadler, die net als Mozart een gat in zijn hand had, het in zijn bezit zijnde authentieke manuscript inclusief zijn (basset)klarinet op een financieel precair moment heeft verpatst. De nadien gevolgde publicaties van KV 581 zijn dus niet gebaseerd op de autograaf, maar op een door derde aangepaste versie voor de reguliere klarinet. Hetzelfde verhaal is van toepassing op het superieure klarinetconcert in A, KV 622, dat Mozart enkele weken voor zijn dood voltooide.

Het eerste deel, Allegro, van het klarinetkwintet in A, KV 581 is gegoten in de klassieke sonatestructuur. In de expositie kan de luisteraar twee themagroepen onderscheiden. De eerste groep bestaat uit een rustig vloeiende melodie, die door een arpeggio van de klarinet wordt afgesloten en vervolgens in iets gewijzigde vorm wordt herhaald. De klarinet zet het muzikale betoog legato voort. Ook de strijkers, beginnend met de cello, spelen in dit uiterst evenwichtige discours hun (solo)rol. Na een korte cesuur wordt de tweede themagroep ingezet door de viool. De melancholieke melodie wordt overgenomen door de klarinet, daarbij begeleid door pizzicati van de strijkers. Een stroomversnelling en prima donna-achtige coloraturen van de klarinet luiden de afsluiting van de expositie in.

Hebt u iets gemist? Geen nood. De expositie wordt letterlijk herhaald. Dan volgt de doorwerking. De stemming slaat om naar mineur. Mozart creëert een prachtige afwisseling van melodische frasering en speelse arpeggio-mozaïeken. De reprise is een luchtig geornamenteerde variant op de expositie. Schumann zou het tweede deel, Larghetto, de titel *Träumerei* hebben meegegeven. Dromerig mijmert de klarinet, terwijl de gedempte strijkers een bescheiden begeleidingsrol vervullen. Klarinet en (eerste) viool zetten het gemijmer 'en duo' voort. Na een korte cadens van de klarinet tegen een ijle achtergrond van de violen hervat Mozart zijn exquise *Träumerei*.

Het kordate, Menuetto, heeft twee trio's. Het eerste, wat onbestemde trio is aan de strijkers voorbehouden. In het tweede trio - een gracieuze Ländler - dartelt de klarinet, geïmiteerd door de strijkers, en trekt met enkele virtueuze loopjes flink de aandacht. Het slotdeel, Allegretto con variazione, bestaat uit - zoals de titel aangeeft - een vrolijk thema met vijf variaties en een coda. Alleen de derde variatie voor solo altviool staat in mineur.

Johannes Brahms 1833-1897

Klarinetkwintet in b opus 115

Eigenlijk vond de 57-jarige Johannes Brahms in 1890 dat hij wel genoeg muziek had geschreven. Het was welletjes. Hij had zijn componeerpen opgeborgen en leidde al een jaar lang een tamelijk teruggetrokken bestaan. Met het vorderen der jaren was hij er in de omgang niet socialer op geworden. Een professorale vrijgezel met een gezet postuur, grote sinterklaasbaard, sjofel gekleed en vaak snel geïrriteerd door het amateurisme alom om hem heen. Wie zat, dacht Brahms, nog op zo'n oude brombeer te wachten? Ondanks zijn nerkse gedrag had hij veel vrienden, die zeer wel beseften dat achter het mom van onaangepastheid een heel tedere, liefdevolle en integere man schuilging.

In maart 1891 logeerde Brahms in het kasteel van de hertog van Meiningen (Thüringen). De dirigent van diens Hofkapelle attendeerde Brahms op het uitzonderlijke talent van de soloklarinettist van het orkest. Deze klarinettist, Richard Mühlfeld genaamd, werd voor een privé-optreden op het kasteel uitgenodigd. Zijn spel moet enorme indruk op de oude Brahms hebben gemaakt, want vier late werken, met daarin een hoofdrol voor de klarinet, één klarinettrio, één klarinetkwintet en twee klarinetsonates, zijn nadien ontstaan. Al deze werken werden aan Richard Mühlfeld 1856-1907 opgedragen. Grootmoedig verleende Brahms hem alle publicatierechten en schonk hem bovendien de opbrengst van de gezamenlijke optredens plus de manuscripten van de beide klarinetsonates. Deze Mühlfeld moet dus werkelijk een fenomeen zijn geweest.

In zijn latere werken construeerde Brahms een compositorische samenhang tussen alle delen van de compositie. Zo ook in dit in de zomer van 1891 geschreven klarinetkwintet. De niet muzikaal geschoolde toehoorder zal de zogenoemde *Variativen Verknüpfung* wellicht alleen in het onderbewuste ervaren. De herkenbaarheid van de samenhang is niet gemakkelijk te horen. Dat was natuurlijk precies de bedoeling van de theoretisch zeer kundige, maar bovenal kunstzinnige componist. Het hoofdthema van het eerste deel, Allegro, klinkt als een weemoedig terugzien door een heer op leeftijd op het ervaren lief en leed. Licht en donker wisselen elkaar in deze herfstige muziek af. De fluwelen tonen van de A-klarinet passen wonderschoon bij de nostalgische sfeer. Na een stevig crescendo ontwikkelt het neventhema zich in een dialoogvorm tussen klarinet en strijkers. Als episodisch van een veelbewogen leven wisselen in de doorwerking de stemmingen. Wanneer het weemoedige hoofdthema weerkeert, is de reprise ingezet. Het tweede deel is zelfs volgens de beruchte muziekcriticus Eduard Hanslick een van Brahms' mooiste Adagio's.

Mee eens! Sluit de ogen en luister naar de klankrijkdom die Brahms uit de registers van de klarinet tovert. Terloops waart u zich ook even op de Hongaarse poesta. Het Andantino is een vriendelijk intermezzo met een scherzo-achtig middendeel (*Presto non assai, ma con sentimento*). De finale, *Con moto*, is gegoten in de vorm van een thema met vijf variaties.

HAN VAN TULDER (WWW.HANVANTULDER.NL)

De Noorderkerkconcerten worden mogelijk gemaakt door:

AK amsterdams
fonds voor de
kunst

**FONDS
PODIUM
KUNSTEN**
PERFORMING
ARTS FUND NL

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS
De kunst van het geven

P.W. Janssen's Erven'sche Stichting

J.C.P. STICHTING
jong talent, cultuur & podia

BERGH STOOP & SANDERS
ADVOCATEN

Het Kersjes Fonds

FLOKS
BLOEMENDESIGN

SEC
Stichting Educatie en Cultuur
The Cat That Walked by Himself

 noorderkerkconcerten
 noorderkerkconcerten.nl
 info@noorderkerkconcerten.nl

MET DANK AAN: Dille en Kamille, De Boerenmarkt en alle vrienden van de Noorderkerkconcerten'.
Noorderkerkconcerten is zeer erkentelijk voor de steun van de leden van de Noorderkring.